

פְּרֵשֶׁת מִשְׁפָּטִים

גְּדִי בְּחֵלֶב אֱמוּ

■ רעה תחת טובה

לאורך כל הדרך מלמדת ומדריכה אותנו התורה להכיר טובה למי שגמלנו טוב. הכרת הטוב היא נדבך יסוד בהיכל הצדק. עם ישראל נצטווה להרחיק לצמיתות את עמון ומואב, משום שלא גמלו חסד בסיסי לבני ישראל בצאתם ממצרים. עמון ומואב השיבו רעה תחת טובה בהתעלמם ממה שקרה בעברם, ולא זכרו כי אביהם לוט ניצל מסדום השרופה בזכות אברהם, אביהם של ישראל. יתרה מזאת, מלך מואב שכר את בלעם הקוסם לקלל את ישראל ולהשמידו פיזית ורוחנית.

מצד שני, נצטוונו לזכור, כי למרות מאה ועוד שנות צער וסבל שהיו מנת חלקנו בשעבוד מצרים, עם זאת אירחו אותנו המצרים בשמונים שנות שלטונו של יוסף, ולכן אין להרחיק לגמרי מִצְרַיִם הרוצים להתגייר. דור שלישי יוכל להתאזרח בקהל ישראל. מניתוח המושג 'הכרת הטוב', מתקבל סולם בן שלוש דרגות:

1. התעלמות ממי שגמל טוב.

נדגים זאת בהתעלמותו של שר המשקים מיוסף הצדיק, שלושה ימים בלבד לאחר שסייע לו יוסף בפתרון חלומו בצורה מבריקה, שנאמר: "וְלֹא זָכַר שֵׁר הַמְּשָׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ". (בראשית מ, כג)

2. השבת רעה תחת טובה.

כאן לא מדובר בהתעלמות אלא גרוע מכך, דהיינו **השבת רעה** תחת טובה. התעמרותו האכזרית של פרעה מלך מצרים בבני ישראל, למרות העובדה שיוסף הוא זה שהפך את מצרים למעצמה באותם הימים, היא בהחלט השבת רעה תחת טובה.

3. ניצול מרושע (ציני) של הטוב.

הגרוע מכולם הוא זה שעושה שימוש מרושע באותו טוב עצמו, והופך אותו לרוע. אדם שלוקח את קרש ההצלה המוענק לו ומכה בו את מטיבו, הוא נבל ושפל. חובה עלינו להתרחק עד קצה גבול היכולת ממדה מגונה זו. אדם הראשון נכשל באופן חמור, כאשר טען להגנתו את הטענה הבאה:

"...הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתַתָּה לִי מִן הָעֵץ וְאָכַלְתִּי." (בראשית ג, יב)

למעשה, אדם הראשון מאשים את הקב"ה בכישלונו החמור. הטענה "אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי", מדגישה את אחריותו של הקב"ה ביצירת האישה שפיתתה אותו לאכול מעץ הדעת, בעוד שהאמת הייתה שה' ברא את האישה למענו ולמען עתידו, כדי שתהיה לו לעזר!

■ גְּדִי בַחֲלָב אָמוּ

אחד האיסורים המוגדרים כחוקים ללא הסבר הגיוני, הוא האיסור לאכול או לבשל, בשר בחלב. איסור זה מופיע שלוש פעמים בתורה, ואחד מהם הוא בפרשת משפטים:

"...לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלָב אָמוֹ." (שמות כג, יט)

פעמים רבות עוזרת לנו התורה לפענח את כוונותיה באמצעות סמיכות פרשיות או פסוקים. אחד משלוש עשרה כללים שהתורה נדרשת בהם, הוא "דבר הלמד מעניינו".

איסור בישול גדי בחלב אמו נזכר בהקשר זה:

"רְאֵשִׁית בְּכוֹרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֶל־לְהִיךָ, לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלָב אָמוֹ." (שמות כג, יז)

רש"י אמנם מבאר, כי אלו הן שתי מצוות נפרדות, אך אנו לפי דרכנו, נלמד ממצוות הבאת ביכורים על איסור בישול גדי בחלב אמו.

מהותה של מצוות הביכורים נוגעת באיסור להשתמש בנקודת הראשית, שהיא מקור הטוב. נקודת הראשית, שהיא הנקודה ההתחלתית, היא מקור הברכה ומקור השפע. נקודת הראשית מקודשת והיא התגלות מעשה ידיו של בורא העולם, הבורא יש מאין.

בנקודה הזאת אסור לנגוע. יש להחזיר אותה לה', כדי שיחזור ויברך את הארץ, תבואתה ופירותיה.

על כן, יש להביא את הביכורים אל בית המקדש ולתת אותם לכוהנים, שהם נציגי ה'. הוא הדין בשורש החובה להביא תרומה, ראשית הגז ובכורות בהמה אל הכהן. הנקודה הזאת היא תמצית הכרת הטוב, ולכן היא מקודשת. כשם שבכפיות טובה מנינו שלוש דרגות, כך בהכרת הטוב:

1. אי התעלמות ממעניק הטוב.

הדבר מתבטא באמירת תודה ובברכת ההודאה. לאה אמנו בטאה זאת באומרה:

"הַפַּעַם אוֹדָה אֶת ה'".

(בראשית כט, לה)

2. השבת טובה תחת טובה.

כגון אברהם אבינו אשר נענה בחיוב לבקשת אבימלך, ונשבע שלא יתכחש לאבימלך ולזרעו וישיב לו טובה תחת טובה:

"וַעֲתָה הַשְּׁבַעָה לִי בְּאֵלֵי הַיָּהוָה אִם תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִי, כַּחֲסֹד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּרְתָּה בָּהּ. וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנִכִי אֲשַׁבְּעֵ".

(בראשית כא, כג-כד)

3. למנף את אותו הטוב לעשיית טוב כולל.

זוהי מצוות הביכורים. לקחת את תמצית ראשוניות הטוב, להחזיר אותו לה' דרך נציגו שהוא הכהן, וה' יברך את עם ישראל.

הניגוד הגמור, הקיצוני ביותר להכרת הטוב, הוא בישול גדי בחלב אמו. חלב העז, אמו של הגדי, נועד להעניק חיים לגדי הקטן. בורא עולם, מקור הטוב, הכין את המזון הנפלא הזה לזמן היניקה שהיא ראשית חייו של הגדי.

לקחת את מעיין החיים הזה, ולהמית בו בבישול את הגדי כדי למלא את תאוות האדם, זהו מעשה נבלה מרושע. לקחת את הטוב ולהשתמש בו לרוע, להפוך את החיים למוות, אין מעשה בזוי ושפל ממנו; ויש להרחיק אותו עד קצה גבול היכולת, וכן כל דבר שמזכיר אותו.

לא רק גדי, אלא כל בשר ואפילו בשר עוף, ולא רק חלב אִם אלא אפילו כל חלב אחר. לא רק בישול, אלא גם אכילה וגם איסור ההנאה. לא רק ביחד אלא אפילו

בשתיית חלב אחרי בשר, יש להמתין שש שעות לעיכול הבשר. גם הטעם נאסר, וחלב שהורתח בסיר בשרי, נאסר. הכלל הזה תקף בכל איסורי תורה. כגודל חומרת העוון, כך גודל המרחק שיש להתרחק ממנו.

נציג שוב את הפסוק בשלמותו:

”ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, לא תבשל גדי בחלב אמו.”

כלומר, הצגת שיא הכרת הטוב בהבאת ביכורים בצד התרחקות משיא הרוע, שהוא בישול גדי בחלב אמו.

שילוח הקן

מצוות שילוח הקן, שמתן שכרה בצידה, ממחישה לנו כיצד להביע את הרתיעה משימוש ציני בטבע האנושי הרחום והטוב.

הקב"ה הטביע בכל בעל חיים את האינסטינקט לדאוג לגוריו ולגוזליו. הציפור ממלאת את שליחותה וייעודה בעולם בצורה מושלמת. האם רובצת על הביצים לחממם כדי שיבקעו ויהיו לגוזלים, וממשיכה ומרחפת עליהם כדי להאכילם ולהגן עליהם.

אסור לנצל בצורה מרושעת את הרגע המקודש הזה, את החיבור הנפלא הזה בין אם לבניה – שהוא קיום רצון ה', לטובת ציד. אסור לנצל את העובדה שהאם לא תפרח, כדי לצוד אותה ואת בניה.

הד לדיבר המוסרי הזה נמצא במדרש רבה:

”אמר רבי אליעזר... אמר הקב"ה הואיל ונתעסקה (הציפור) בכבודו של עולם

(מדרש רבה, דברים פרשה ו, ה)

ובתיקונו, כדאי שתניצל.”

הרחקת הדחף המרושע והציני תוביל לחיים טובים ולאריכות ימים ושנים:

”...לא תקח האם על הבנים. שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, למען

(דברים כב, ו-ז)

ייטב לך והארכת ימים.”

בל תשחית

על פי אותו עיקרון תתבאר מצוות "בל תשחית":

"כִּי תַצּוֹר אֶל עֵיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיָהּ לְתַפְשָׁהּ, לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לְגִדּוֹחַ
עָלֶיָהּ גְרֵזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאַתָּה לֹא תִכְרֹת...".
(דברים כ, ט)

אם בשעת מלחמה מתעורר צורך לכרות עץ לצורך בניית מצור, ועומדים זה לצד זה אילן סרק ואילן מאכל, חל איסור לכרות את אילן המאכל. הנימוק אותו מדגישה התורה הוא – אינך יכול לכרות את המקור שממנו אתה ניזון. אל תיקח חיים של אחרים באותו ענף שה' ברא כדי להעניק לך חיים. השחתת עץ מאכל בשעת מלחמה כשלידו עומד עץ סרק, היא השחתת המידות האנושיות, והנזק לנפש גרוע פי כמה מעיכוב המצור במלחמה.

איסור הדם

נחזור אל מה שכתבנו במצוות הביכורים, שאת הנקודה הבראשיתית יש להחזיר לבורא עולם כדי שימשיך לברך בה את העולם, ורק אחר כך נוכל לאכול מן התבואה והפירות.

זה יוביל אותנו אל אחד האיסורים החמורים שבתורה, והוא איסור אכילת דם. התורה מדגישה איסור זה פעם אחר פעם:

"רַק חֶזֶק לְבַלְתִּי אֶכַּל הַדָּם...".
(דברים יב, כג)

מדוע איסור זה חמור כל כך?

המפתח להבנת איסור אכילת דם הוא הפסוק הבא:

"אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עִז בַּמִּחְנֶה... וְאֵל פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהִקְרִיב קִרְבָּן לָהּ... דָּם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ...".
(ויקרא יז, ג-ד)

לפי רבי ישמעאל מתפרש הפסוק באופן הבא (על פי מסכת חולין טז: ועל פי פירוש הרמב"ן): כשהיו בני ישראל במדבר, נאסר עליהם לאכול בשר חולין באופן רגיל. על כן, כדי לאכול בשר היה עליהם ללכת למשכן להקריב קרבן לה' ולאכול חלק מן הקרבן. משום כך, השוחט בהמת חולין לאכילה שלא דרך קרבן, נחשב לו הדבר לשופך דם חינם.

בשעה שמקריבים קרבן וזורקים את דמו על המזבח, שורשו הרוחני של הדם חוזר למקורו לכפרה על הנפש:

"כִּי נִפְשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הוּא, וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם."

(שם, פסוק יא)

התורה מדגישה, כי בדם נמצא החלק הנפשי הרוחני של הבהמה שהיא הנקודה השורשית שבה. לפני שאוכלים מן הבהמה, צריך לקחת את השורש ולהביאו אל המשכן, ושם לצקת אותו על המזבח. כך מחזירים אותו אל מקורו לכפרה על הנפש. מכיוון שאי אפשר לעשות זאת מבלי להקדיש את הבהמה לקרבן, ילווה התהליך הזה בהקדשת הבהמה לה'. דם הבהמה הנזרק על המזבח, משמש מגן עבור דם האדם ובא במקומו. זהו פירוש הביטוי "וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם".

ממשיכה התורה ומסכמת:

"עַל כֵּן אֲמַרְתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּל נִפְשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם..."

(שם, פסוק יב)

מה יהיה הדין בחיה ועוף? הרי הם אינם ניתרים באכילה לבעלים על ידי הקרבתם על גבי המזבח?

התשובה ניתנת בפסוק הבא:

"וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל... אֲשֶׁר יְצוּד יְצִיד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֵפֶר".

(שם, פסוק יג)

מדוע בעפר? כי יצירת החיה והעוף הייתה גם היא מן האדמה, שנאמר:

"וַיִּצַר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם". (בראשית ב, יט)

כאן אי אפשר להחזיר את החלק הרוחני של הדם אל מקורו דרך המזבח. לפיכך יש להחזיר את הדם אל שורשו שהוא עפר מן האדמה.

בארץ ישראל הדין שונה:

"כִּי יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ... בְּכֹל אֹת נִפְשֶׁךָ תֹאכַל בְּשֹׂר. כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם..."

(דברים יב, כ-כא)

התורה מבארת, כי בארץ ישראל אין אפשרות להגיע בקלות מכל מקום אל בית המקדש. משום כך, התיר ה' לבני ישראל לשחוט ולאכול בשר בכל מקום גם ללא

הקרבת הבהמה לקרבן. אמנם תהליך השחיטה חייב להיות כפי שהוא במקדש, אך מה יעשה בדם? הרי כאן אין מזבח?
התורה מסבירה, שכאשר אין אפשרות לצקת את הדם על המזבח כקרבן, יש לשופכו על הארץ והוא ייספג באדמה:

”רַק חֶזֶק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם, כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ...
לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם.”

(שם, פסוקים כג-כד)

■ איסור נבלה

באופן דומה נוכל להבין גם את איסור אכילת הנבלה, שהיא בהמה שמתה לא על ידי שחיטה.

בהמה שמתה מאליה איננה כבהמה נשחטת. כאן לא יוצא שום דם שאותו יש להקריב או להשליך. גם אי אפשר להוציא דם בצורה סתמית ולהשליכו על הארץ. רק שחיטה ראויה מקדשת את הדם, בדיוק כפי שהיה במקדש. לאור כל זה, מכיוון שלא נעשה בדם מה שראוי לעשות בו, לא הותר בשר הנבלה באכילה. הדם לא הוחזר לשורשו לכפרה, ולכן לא נוכל לאכול את הבשר.

מכאן נובע הקשר הנסיבתי בסמיכות איסור נבלה לאיסור בישול גדי בחלב אמו:

”לֹא תֹאכְלוּ כֹל נְבֵלָה... כִּי עִם קְדוּשׁ אֶתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ,
לֹא תִבְשֹׁל גְּדֵי בַחֲלָב אָמוּ.”

(דברים יז, כא)

לפני פרידתו של משה רבנו מבני ישראל בתום שנות הנדודים במדבר ועל סף הכניסה לארץ ישראל, נושא משה את חזון התוכחה, היא פרשת “האזינו”:

”הֲלֹה' תִגְמְלוּ זֹאת עִם נְבֵל וְלֹא חָכֶם? הֲלוֹא הוּא אֲבִיךָ קִנְיָ הוּא עֲשֶׂךָ וַיְכַנְּנֶךָ.”

(דברים לב, ו)

הכול נובע מן השורש המוסרי העמוק מכול, שהוא הכרת הטוב. יש להתרחק כמטחוי קשת ממעשה נבלה של השבת רעה תחת טובה, ותחת זאת יש להכיר טוב למי שגמל לנו טובה. הנקודה הזאת היא קודש קדשים.

